

V^m

(Tomas Pinčon: *Duga gravitacije*, prevela s engleskog Nina Muždeka, Dereta, Beograd, 2019)

Ima tome godina, krenuo sam da čitam treći roman Tomasa Pinčona, *Duga gravitacije*, u originalu. Nisam preterano neuk u tom poslu, a imao sam i ne sećam se kako stečenog slobodnog vremena, tek, posle pedesetak stranica učinilo mi se da to neće ići onako kako sam zamislio. I pored sve dobre volje, a iste nije manjkalo, nije ovo bila knjiga koju je neko kakav sam ja mogao da pročita onako kako se čitaju ostale knjige. Osim ako te ostale knjige nisu *Fineganovo bdenje*, pretpostavljam. Naime, zaključak do kog sam, ovakav kakav sam, došao u toj inicijalnoj čitalačkoj fazi, ukazivao je na to da originalni tekst *Duge gravitacije* neću pročitati ako ga istovremeno ne budem i prevodio. A za to već nisam imao vremena. A ni znanja. Pa sam sa žaljenjem konstatovao vlastiti poraz, i strpljivo sačekao da neko drugi obavi posao za mene. I ne samo za mene.

Vremena, a još više znanja, imala je Nina Muždeka, i malo je reči zahvalnosti koje bi joj ovim povodom mogle biti upućene. Ukoliko se opredeli da više ništa i nikada ne prevede, Nina Muždeka ostaće vazda upamćena kao osoba koja je na velika vrata uvela Tomasa Pinčona u ovdašnje knjižare i biblioteke, dok je njen prethodnik, ništa manje važan za ovu a i druge priče, David Albahari, zakucuo na ona manja vrata i preveo *Objavu broja 49*, što je trenutak od kad se meri Pinčonovo vreme u Srbiji i regionu. I, naravno, Srđan Vujica, koji se zabavio knjigom Pinčonovih priča, ovde objavljenoj pod nazivom *Smrt i milost u Beču*. I pretposlednji, ali nikako manje važan u ovom nizu, Nikola Pajvančić, prevodilac i dalje aktuelnog romana *Probna faza*.

Koliko će uloga Nine Muždeke biti presudna u recepciji Pinčona kod lokalne publike, kakva god ta recepcija bila, postalo mi je jasno nakon što je objavljen njen prevod romana *V*. Taj je prevod u najmanju ruku besprekoran, kada se uzme u obzir kakvog je sastava tekst na kom se radilo. Ne čudi, posle toga, što je ista osoba odlučila da se suoči s jednim od najkompleksnijih tekstova poznatih civilizaciji (ovde preterivanja nema), i njeno svedočanstvo kako je ovaj posao izgledao izvesni je predmet ne tek moje radoznalosti. Isti je posao svojevremeno obavila i Elfride Jelinek koja je, nakon što će joj Nobelov komitet dodeliti nagradu, izjavila kako joj nije jasno otkud ona u toj ulozi, a ne On. Ko god On bio. I sve ovo pišem s namerom da dođem do naredne teze: *Duga gravitacije* jeste *V* podignut na enti stepen. I svako ko je čitao Pinčona hronološki, a kamoli onaj ko ga je prevodio, to mora da zna. I dobro bi bilo da i potencijalni čitaoci *Duge gravitacije* to znaju, olakšaće sebi i bezbrižnije stići do finalnog: „A sada, svi zajedno –“ Bila bi to suštinski generička preporuka koja

važi i za relaciju između Džojsovog *Portreta umetnika u mladosti* i *Uliksa*, ali i Foknerovog *Sartorisa* i *Buke i besa*. Tu bih se zaustavio.

Kao i urnebesni *V, Duga gravitacije* jeste konstituisana po modelu romana potrage. U maniru dragih srednjoškolaca nesklonih čitanju lektire, moglo bi se reći da je ovo roman koji prati priključenija američkog poručnika Tajrona Slotropa, te njegova bauljanja po Evropi iza Drugog svetskog rata, a sve u nameri da se domogne tajne apokrifne V-2 nacističke rakete čiji je kodni broj 00000. Ova raketa bi trebalo da je sazdana od mistične komponente zvane S-Gerät (*Schwarzgerät*), odnosno plastične mase Imipoleks G. Na ovakav poduhvat, a u kontekstu romana, odnosno jednom njegovom rukavcu, Slotropovu potragu moguće je identifikovati s potragom za Svetim Gralom, Pinčonovog antiheroja navodi saznanje da je upravo on neka vrsta lokatora za dejstva mahnitih nacističkih raketaša – svaka naredna V-2 raketa pada upravo na ono mesto na kom se u neposrednoj prošlosti odigrala neka od bezbrojnih Slotropovih seksualnih avantura praćenih žestokom erekcijom. Ono što Slotrop ispočetka ne zna, jeste da isto saznanje poseduje čitava plejada najrazličitijih opskurnih vojno-bezbednosnih agencija koje se nalaze na njegovom tragu, beskrajno zainteresovane za čitav slučaj. Hiljadu strana *ovoga*? Ne. Ili, ipak, da.

Ako je Tomas Pinčon *nešto*, pored toga što je za sve nas ostao nedovoljno poznati *neko*, on definitivno jeste najsuperiornija memorijska kartica ikada viđena u istoriji svetske literature. Prostor po kom se Tajron Slotrop kreće u prvoj instanci zaista jeste Evropa u poslednjim mesecima Drugog svetskog rata, a u daleko opštijem smislu to bi bila Enciklopedija svih stečenih i nedovoljno stečenih ljudskih znanja, upotrebljivih i još više naizgled nepotrebljivih. Ne znam šta je Borhes mislio o *Dugi gravitacije*, ali on pravovernijeg učenika od Pinčona nema, niti je mogao da ga ima. Enciklopedija, koja se ukazuje kao Evropa, potom kao Zona, na kraju kao ko-zna-šta, nakrcana je najneverovatnijim hiperfrekventnim referencama koje od teksta romana čine minsko polje neslučenih proporcija. Fizika, a još više metafizika Slotropovih kretnji, zasnovane su na pozadini sačinjenoj od opšte istorije ljudske civilizacije u njenim dominantnim i najneuglednijim tokovima. Ono što inicijalno problematizuje Pinčonovo viđenje istorijskih ciklusa, jeste stavljanje u istu ravan notornih i proverljivih dijahronijskih fakata, kao i onih koji ostavljaju prioritetni utisak pripadnosti zasluženoj Leti duha, onoga što nikome osim autora *Duge gravitacije* ne izgleda kao smisaono validno, kao na bilo koji način reprezentativno i u bilo kakvoj epistemološkoj instanci opravdano.

Egzegeza ustrojstva vrste, njene kakve-takve evolucije i kasnije regresije, odnosno devolucije, u vlasti je jedne kolosalne bibliografije, sumanutog spiska na kom dolazi do eksplozivnih ukrštanja bitnog i totalno irelevantnog, u kom je to bitno u većoj vlasti od irelevantnog nego što je obrnuto. Tako izgleda i podela uloga koju Pinčon u romanu vrši (a tih je uloga više od četiri stotine, šampion u ovakvom opredeljenju i dalje je Sela u *Hristosu protiv Arizone*), jer je ona u direktnoj vlasti naratorove namere da istorijske identitete, one od kojih se očekuje da ostanu krucijalni (više o tome kod Tolstoja, L. N.), podredi mehanizmu parodijske devastacije, te svođenju na meru kojekakvih Momsuna, Maker-Mafika, ili Dodson-Trakova. Pinčonov pripovedač, košmarni alhemičar kom su odnekud dostupne

Aleksandrije znanja, provlači stotine svojih junaka kroz filtere svih postojećih nauka, prirodnih, društvenih, pseudonauka, ezoterijskih mantri, okultizma, bihevizma, psihoanalize, vojnih doktrina, pornografije, naizgled paušalno odabranih istorijskih epoha, nisu mu strane teške, sternovske digresije, zaboravljanja na dikensovski imenovane fiktionalne identitete koja se razvlače na stotinama stranica da bi, na kraju, neki od njih vaskrsli u melodramatici sižejnog otkrovenja, a neki ostali tek mamci, varalice, pajaci iz kutija jednog svemoćnog, ali svakom ruganju i sprdačini sklonog uma.

Ne mora onaj koji čita Kafku da postane Kafka. To mu se, svakako, i ne preporučuje. Ali, svako ko čita Pinčona, hteo-ne hteo, sa svakim novim zaveslajem zadobija ponešto od njegove aure arhiludizma. „Sve je nekakva zavera, čoveče“, smeje se mornar Bodin na stranici 718, i nije problem u njegovom smehu na tom mestu, već je nevolja u činjenici njegovog pojavljivanja na mnogobrojnim drugim mestima u Pinčonovom opusu, što upućuje na nameru balzakovsko-foknerovskog tipa, ostvarivanja ideala jednog pripovednog sveta koji izlazi iz korica svake pojedinačne knjige, dakle, sveta-opusa. Značenja *Duge gravitacije*, kojih na prvu nema, a ima ih više nego što je za očekivati, nisu konstituisana tek unutar fiktionalnog sveta koji se zove *Duga gravitacije*, već s punim pravom, legitimno niču i bivaju oplemenjena ulaskom u pseudozasebne svetove nazvane *V ili Against The Day*. I ne govorim samo o još jednom pojavljivanju istog junaka na drugom mestu, već o rekonstituciji bez koje je upliv u ma kakvu svedenost i konačnost *Duge gravitacije* nemoguća.

To da je „sve nekakva zavera“, svet-opus postavlja u ravan paranoidnog žrnva koji se izložio udaru mirijada automistifikatorskih čestica, koji je sebe samog potkopao duplim dnom sa duplim dnom sa duplim dnom, na sve strane sevaju analogije, istorijski događaji natkriveni su datumima velikih i ne tako velikih hrišćanskih praznika, svaka utemeljenost u ma čemu izostaje usled dejstva sile ironije koja se usremljuje i na identitete kao takve koji postaju protejizovani, Slotrop se ukazuje i kao Raketaš, i kao Ljan Skafling, u maničnoj nameri da sačuva sebe on sam odustaje od onog što jeste, paradoksalno zalaže sebe kako bi istog tog sebe sačuvaao za bolja vremena koje niti dolaze, niti će ikada doći.

Jer, uz sav konstatovani vatromet najbleštavije postmoderne ispisane ljudskim jezikom, od svoje prve stranice, a posebno unutar prvog poglavlja („Posle nulte tačke“), te pojedinih segmenata finala („Kontrasila“), *Duga gravitacije* zvuči kao superekstenzivna elegija napisana svetu posle sveta, onom svetu čiji su stanovnici odlučili da na isti taj svet nasrnu, da ga tehnološki opovrgnu i obeščaste, unize, dehumanizuju – otud ostaju nejasne sve one kritike izrečene na račun navodne Pinčonove opscenosti, kao da masovni pokolji jesu nešto drugo osim opscenosti *per se*, njeni junaci su nalik desadovskim karikaturama koje su same proglasile Apokalipsu u nadi da i iza nje ima još nečega za proglašavanje. A nema. Ili, večno vraćanje istog, gde će s ontološki i metafizički, pa i etički i politički istog mesta s kog je lansirana V-2 biti lansirana *Enola Gay*, a Adolf Hitler iz sedamdesetih godina dvadesetog veka osvanuti kao Ričard M. Žlab, iliti Adolf Nikson, da se pridružim karnevalu.

I baš ono, naknadno umetnuto pa Niksonu propisano „Šta?“, kao epigraf za poslednje, četvrto poglavlje romana, ne funkcioniše tek kao nizak udarac kriminalizovanom i od jav-

nosti odbačenom predsjedniku, već je to „Šta?“ čitalačkog očekivanja od posljednjeg poglavlja bilo kog romana, pa makar ovaj bio i posljednji roman na svetu. Tim pre, rekao bih. I to „Šta?“ *Duge gravitacije* nije drugo do večno lutajući V-2 svetske književnosti, koji u romanu okončava u razlomljenoj Slotropovoj svesti, u tom času više kolektivnoj i onoj koja bi, kako red nalaže, trebalo da izvede kakve- -takve zaključke, a to ne radi, već o domovini vlastitog teksta govori kao o knjizi preispitivanja ispisanoj od strane jednog jedinog predstavnika vrste, ali dovoljno reprezentativnog da se upusti u prodore iza i ispod svega onog što svet jeste, ili bi mogao da bude, Raketaša ljudskih jezika voljnog da u svom demoliranju svega što postoji i sam izgubi, ali časno, samurajski, nakon činjenja apsolutno svega što je s jezikom moglo da se uradi.

Šta čitaoci *Duge gravitacije* da rade, pedesetak godina posle? Da čitaju, jer čitaće o pavlovističkim hobotnicama ruskog porekla u b-produkcijskom napadu na holandsku dvostruku špijunku, o dečacima i nestalim leminzima, Novom Pazaru i Ždrelnom Krajniku, beznadežnu romansu između Rodžera Meksika i Džesike Svonlejk, čitaće u kući Koridona Trospa, o bananama Pirata Prentisa, o „raketnom stvoru Tajronu Slotropu čiji se seksualni život zapravo *hranio* užasom raketnih napada“, o žrtvovanju dečaka Gotfrida, Orfeju i Apolonu. Mandali i astrologiji. Tarotu i Ludi. Da, Ludi. Dvadeset i drugoj karti, nultoj karti. Onoj s neuklesanim likom Tomasa Pinčona, čoveka koji je uspeo da ostane s one strane svakog tumačenja.